

Василь ЩЕРБАК,
кандидат мистецтвознавства

СПРАВДІ ПАЛІТРА СТОЛІТЬ

Белічко Ю., Ізотов А. Палітра століть. Вибрані твори живопису з музеїв України: Науково-популярне видання. – К.: Балтія-Друк, 2006. – 200 с.: Мова укр., англ.

Під назвою «Палітра століть» вийшов друком альбом вибраних творів живопису з музеїв України. Автори-упорядники видання – Юрій Белічко та Анатолій Ізотов.

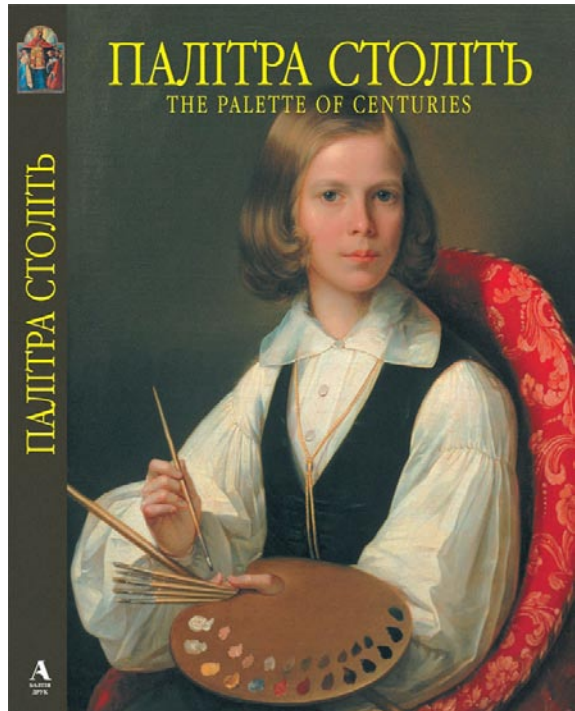
У цьому ошатному виданні вміщено понад сто визначних живописних творів за час від XII до 30-х років XX століття, якими яскраво і переконливо репрезентовані національна своєрідність стилів і конкретні особистості різних епох, образна змістовність і колористичне багатство українського живопису на всіх етапах його поступу.

Загалом в альбомі представлені знакові, здебільшого етапні твори, як в історії українського живопису, так і в творчості його провідних майстрів. Тож цілком правомірно автори у передньому слові до видання зазначають, що кожен

із вміщених у книзі творів – оригінальна знахідка, мистецьке відкриття на теренах рідної землі, тому, радять автори, читачеві не квапитись перегортати сторінки альбому, а уважно розглядати кожне зображення, аби перейнятись його змістом і мистецькою довершеністю.

Концептуальну спрямованість, а відтак і структурну побудову видання засвідчують вже самі назви розділів: «За канонами античних традицій», «Утвердження рис національного», «Образотворчі візії козацького бароко», «На хвилях романтичного піднесення», «На щедрих теренах реалізму», «У річищі європейських напрямів». У зв'язку з великим обсягом представленого образотворчого матеріалу такий поділ значно полегшує його сприйняття, дає можливість читачеві зупинити свою увагу на тому чи іншому періоді розвитку. Власне, структурна побудова альбому наближує його до категорії видань з історії мистецтва. По суті, маємо справу із своєрідним, глибоким висвітленням історії українського реалістичного живопису.

Можна посперечатися, що правда, з приводу добору упорядниками імен авторів і творів. В альбомі дуже помітним є розриви в звичному і обов'язковому для історичних дослі-

джень монографічному ланцюгові. Одні митці, як П. Левченко, О. Новаківський, М. Пимоненко, С. Світославський, К. Трутовський, представлені по декілька разів, інші – жодного. Я пояснюють автори передньому слові, вони не мали на меті представити якомога більше імен, тобто творчих індивідуальностей, а прагнули через найкращі твори представити не лише історичні фахові досягнення українського живопису, а й, по-можливості, показати буття українського народу в його географічному, історичному та календарному середовищі, виявити риси його менталітету.

Незважаючи на складні нині ринкові відносини, комерціалізацію видавничої справи та зумовлені цим труднощі в творчій роботі, авторам, як видається, вдалося розв'язати поставлене перед собою завдання. Досить показовим є хоча б те, що в альбомі представлені полотна з шістнадцяти художніх, меморіальних, історичних музеїв України, серед яких насамперед слід згадати музеї Києва, Львова, Харкова, Одеси, Сум, Ужгорода, Феодосії. Добувати потрібний матеріал було дуже не просто. Автори висловлюють вдячність за безкорисливу допомогу співробітникам музеїв і зокрема співробітниці Національного художнього музею України (Київ) Марії Задорожній та на той час начальникові управління культури Львівської обласної державної адміністрації Василю Отковичу, до речі, учням Ю. Белічка по Київському художньому інституту, а також синові фотографа Вадима Соловського – Сергію, який надав можливість скористатися архівом батька. Значну допомогу в «добуванні» необхідного матеріалу, зокрема неодноразові відрядження до Львова, було надано авторам видавництвом «Балтія-Друк».

Кожен розділ альбому дає чітке уявлення про конкретний період розвитку українського живопису. Характерно, що в розділі, присвяченому іконопису XII–XVI століть, автори не наводять варіантів ідентичних образів, добираючи з численних інваріантів найкраще. І лише у випадку з іконою Богоматері порушують обране правило, навівши «Волинську Одигітрію» з Луцька і «Богородицю Одигітрію» з села Красова на Львівщині. Завдяки цьому іконопис в альбомі набуває особливого звучання, а кожен твір сприймається як цілком унікальний за художнім вирішенням, оригінальністю. Таке сприйняття, як тут, так і в інших розділах, посилюється введенням вдало відібраних фрагментів, які збагачують уявлення про самий твір, творчу манеру майстра.

А коли йдеться про твори Новітнього часу, автори нерідко дають по кілька робіт одного майстра, що цілком правомірно. Якщо іконописці змушені були повторювати один і той самий сюжет, дотримуючись усталеного канону, то Новітній час вимагав від художника неодмінного відкриття, беззаперечної неповторності і сюжету, і образного вирішення. Саме наявність таких ознак за зізнанням авторів альбому, й зумовила їхню увагу до тих чи інших творів, незалежно від того, хто їх виконував. Адже ж – вибрані твори!

Взагалі подача образотворчого матеріалу в альбомі позначена високою культурою книжкового дизайну. Побудова макета, при наявності наскрізного модуля, надзвичайно динамічна і неоднозначна. Ритм фронтиспіса і шмуцтитульних розворотів підхоплюється сторінковими репродукціями, котрі доповнюються фрагментами. Ілюстрації, вдало вписані у біле поле паперового аркуша, чергуються з ефектними, на весь формат альбому репродукціями, поданими «навиліт». Художник-дизайнер Павло Машков створює довгий ряд розворотів, кожному з яких властивий свій ритм, своя динаміка поєднання окремих елементів: репродукції твору його фрагментів і супровідного тексту, який, в свою чергу, починається мальованою «буквицею» заввишки в чотири рядки шрифтового набору. Попри зовнішню насиченість і ефектність такого вирішення, воно, як видається, триматиме чита-

ча в постійній напрузі, активізуватиме його сприйняття. Павло Машков, напевне, співвідносив свої пошуки оптимального вирішення макету з новітніми досягненнями дизайнерського книжкового мистецтва Старого і Нового світу, і це дало позитивні наслідки.

Окремо слід сказати про вдале розв'язання двомовності тексту, в чому виявилася повага до іноземного читача. Вкінці книги подається своєрідний міні альбом, що нагадує ілюстрований каталог, з паралельною двомовною інформацією. Завдяки цьому також досягається шрифтова і мовна «чистота» основної частини макетного блока.

Альбом в належній мірі наповнений супровідним текстом, позначеним науковим професіоналізмом і літературною вправністю викладу. Разом з репродукціями він може бути розцінений, як своєрідний нарис-есе про живопис XII–XX століть і засвідчує добру обізнаність авторів з фактами та матеріалами історії українського мистецтва, своїми знаннями вони діляться з читачем.

У цілому альбом «Палітра століть» є одним з яскравих свідчень мистецької обдарованості українського народу, великого живописного наробку, набутого впродовж віків, багатства жанрів, творчих індивідуальностей і неповторної образної змістовності окремих творів. Від першої до останньої сторінки він щедро насичений барвами, у ньому врочисто і значуще звучить кольорова музика живопису. І все це розв'язано на високому рівні сучасної поліграфії – від вишуканого ґатунку паперу для форзаца, то адекватного відтворення оригіналів.

Отож, напевне, слід більш повно сказати про творців рецензованого видання. Почнемо з авторів-упорядників, зокрема з молодого. Анатолій Ізотов – вихованець факультету теорії і історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, мистецтвознавець, автор цілого ряду наукових праць, який, розширюючи коло своїх знань мистецького простору, продовжує навчатись в Академії, проте вже на факультеті теорії і історії архітектури та синтезу мистецтв, у нього все ще попереду. Юрій Белічко – уже здолав чималий творчий шлях, а рік 2007 для нього ювілейний – 75 літ від дня народження. Тож про нього докладніше. Ще в шкільні роки, в унікальній мистецькій аурі львівських архітектурних ансамблів і музеїв у нього визначився творчий нахил, який в роки навчання в Інституті живопису, скульптури і архітектури ім. І.Ю. Рєпіна в Ленінграді ґрунтовну фахову освіту. Прибувши до Києва, працював у Спілці художників України, видавництві «Мистецтво», у відділі історії мистецтва Академії будівництва і архітектури та Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського АН УРСР і, нарешті, від 1974 року викладає у Київському художньому інституті. Паралельно з посадовими обов'язками постійно займається науковою роботою. Має близько двохста друківаних праць, у тому числі сім монографій і дев'ять мистецьких альбомів.

Розпочав свою творчу діяльність Юрій Белічко в часи, коли в Україні зародився й набував поступу патріотичний рух «шестидесятників», що імпонувало молодому тоді дослідникові й відповідно позначилося на змісті та концептуальному спрямуванні його праць. Прикладом цього може слугувати виданий ним у співавторстві з А. В'юником альбом «Українське народне весілля в творах українського, російського та польського образотворчого мистецтва XVIII–XX століть» (1970). Спростування штучної «теорії безконфліктності», новий погляд на події Другої світової війни, спогади про власне воєнне дитинство спричинилися до створення альбому «Безсмертний подвиг народний. 1941–1945» (1975). Любов до Києва народила альбом «Крізь віки. Київ в образотворчому мистецтві XII–XX століть. Живопис. Графіка» (1982, співавтор В. Підгора), матеріали якого до сьогодні використовують

у своїх виданнях широке коло дослідників минулої та сучасної історії Києва. Прагнення до перегляду концепцій розвитку і переоцінки художніх досягнень, повернення несправедливо забутого в мистецтві ХХ століття знайшло втілення в альбомах «Изобразительное искусство Киева» (1977), «Український живопис. Сто вибраних творів» (1985), «Мистецтво, народжене Жовтнем. Українське радянське образотворче мистецтво та архітектура. 1917–1987» (1987, співавтор С. Кілессо), «Володимир Сидорук. Повернення майстра. 1925–1997» (2001, співавтор А. Ізотов).

Як відомо, за радянських часів дослідження з української тематики зазнавали пильного нагляду та жорстокого тиску з боку цензури, що не оминуло й мистецтвознавчих праць, підготовлених і пропонувані до видання Ю. Белічком. За розповідями останнього, з альбому «Крізь віки» видавцями були вилучені першокласні твори ХІХ століття, бо, мовляв, через них радянський період виглядатиме гірше від дореволюційного. А з альбому «Український живопис. Сто вибраних творів» вилучено без будь-яких пояснень чимало творів іконопису, в періоді ж радянському вимагалось, аби була представлена тематика революції, громадянської війни, соціалістичного будівництва образи вождів і високих посадовців. Самий же відлік історії українського мистецтва було дозволено вести лише від ХІV століття.

Але й за таких умов Юрій Белічко шукав компромісу, намагався звести негативний вплив обставин до мінімуму. І це йому до певної міри вдалося. Тому-то кожний його черговий альбом збільшував обшир багатовікових набутків українського мистецтва, повертав йому колись заборонені імена, переносив наголоси з кон'юктурних творів на явища високої мистецької вартості, незважаючи на політичний і соціологічний зміст. Досить показовим з цього погляду став альбом «Мистецтво, народжене Жовтнем», який засвідчив, що мистецтво українського народу ХХ століття загалом зберегло високу художню культуру, має характерне власне обличчя і здатне гідно презентувати себе в світах.

Переконливим прикладом наполегливої і принципово цілеспрямованої роботи стало видання «Палітра століть», в якому критеріями добору творів стали високий фаховий рівень, національна своєрідність, глибока змістовність художнього образу, відповідність специфіці живопису як виду творчості. Викладач лекційного курсу «Історія українського образотворчого мистецтва ХІХ–ХХ століть» в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, професор Ю. Белічко при упорядкуванні альбому лишився вірним собі. Справедливо виходячи з постулату, що в минулому закладене майбутнє, він зосередив увагу на високих творчих досягненнях майстрів-реалістів, справедливо вважаючи, що саме вони являли і завжди являтимуть для студентської молоді гідний урок історії і приклад для наслідування. З огляду на ультраліві явища в сучасному мистецтві така позиція є вельми важливою й актуальною.

Зрозуміло, що така беззастережна фахова принциповість стала можливою завдяки радикальним змінам, котрі відбулися в країні завдяки здобуттю Україною незалежності й демократизації суспільного життя. Такі переміни благотворно позначилися на творчій діяльності особистості та на сприятливій для роботи атмосфері у видавництвах, у даному разі – видавництві «Балтія-Друк». Очолюване подружжям литовців Рутою Малікенайте і Віргініюсом Строля, воно вже відзначило свій десятирічний ювілей і за цей час встигло зробити значний внесок в українську духовну культуру. Досягнення видавництва засвідчені високими відзнаками на українських і міжнародних книжкових форумах. Зокрема, альбом «Палітра століть. Вибрані твори живопису в музеях України» отримав персональну відзнаку пані Олександри Коваль – президента Форуму видавців, що пройшов у Львові в 2006 році.

Офіційно визнано, що «Балтія-Друк» посідає одне з перших місць серед видавництв України. Його керманічі гостро відчуючи проблематику творення культури рідної їм Литви, з особливою фаховою відповідальністю і чутливістю роблять свою справу і на українському матеріалі. Це знайшло свій вияв як у доборі оригінальної, національно характерної тематики видань, так і в запрошенні поважної, гідної цієї тематики автури. До неї, безперечно, можна зарахувати і кандидата мистецтвознавства, професора, викладача Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, заслуженого діяча мистецтв України Юрія Белічка та магістра мистецтвознавства Анатолія Ізотова.

Позитивно оцінюючи висококваліфіковану роботу авторів рецензованого альбому та його видавців, необхідно віддати належне й благодійним особам без щирої матеріальної підтримки яких видання могло б і не відбутися. Маються на увазі, зокрема, Данило Волинець та Оксана Маркарова. Сама собою напрошується історична паралель, нехай і в різних масштабних вимірах, з московським фабрикантом і колекціонером Павлом Третьяковим – без його підтримки, напевне не відбулося б величного злету російського живопису в другій половині XIX століття та впевненого виходу його на світові терени. Низький уклін Данилові Волинцю та Оксані Макаровій і від авторів, і від видавців, і від читацької аудиторії за радість знайомства з українським живописом XII–XX століть.